

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філософських наук
Гаврилюк Тетяни Вікторівни
на дисертацію Соколовського Олега Леонідовича
«Гене́за христологічної доктрини у християнській теології»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук
за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

Тема поданої до захисту дисертації порушує фундаментальну для сучасних західного типу суспільств проблему - взаємодія суспільних та релігійних уявлень в умовах стрімких духовних трансформацій сучасності. Оскільки домінуючим релігійним світоглядом західного світу на сьогодні є християнство, автор дисертації звертається до центральної теми цієї релігії – христології. Лише на перший погляд ця тема виглядає межево теологічною із різноманітними наявними в ній можливостями для релігійних суперечок, трансформацій та догм. В дійсності тема ця є ключовою темою сучасного світу, в якому людина, яка і є основним об'єктом та основною метою втілення Христа, переживає глибоку кризу. Тому не випадково автор на перших сторінках роботи вказує на те, що в христологічній доктрині вказуються орієнтири на вирішення окресленої проблеми (с. 2).

На перший погляд, звернення до генези християнської доктрини виглядає таким, що не може містити в собі якісь нові відкриття, або ж нові горизонти розуміння, оскільки ця тема, будучи основоположною для християнства, протягом усієї його історії пройшла таку кількість досліджень, яка, здавалося б, не залишила місця для нового слова. Водночас, ґрунтовно продумана та послідовно втілена в дослідженні методологія дозволила автору виділити більше десяти пунктів новизни, які мають наукову цінність як для теології та релігієзнавства, так і для соціогуманітарних дисциплін, оскільки автор здійснює дослідження з використанням міждисциплінарного підходу (стр. 28). Загалом, в дисертації використано комплексну дослідницьку методологію, що передбачає залучення широкого емпіричного міждисциплінарного матеріалу соціокультурного спрямування. Філософсько-релігієзнавчий аналіз, представлений у роботі,

здійснений на основі теоретичного підґрунтя із застосуванням широкої джерельної бази. Наукова цінність дисертаційної роботи О.Л.Соколовського полягає в наявності високої культури аргументації висунутих положень. Усі твердження і висновки мають переконливий характер, оскільки спираються на теоретично обґрунтований та емпірично підкріплений аналіз.

Зокрема, дисертант справедливо зауважує на тому, що основні християнські догмати були сформульовані у постановах Вселенських соборів, та нині постає потреба звернутися до цієї спадщини й розглянути її з позицій сприйняття та відтворення відповідно до сучасних умов (стр. 24). Не зважаючи на те, що догмати Церкви вважаються такими, що не підлягають змінам, сучасні богослови, усіх трьох конфесій християнства, констатують факт, що із сучасним світом необхідно говорити про Христа мовою, відповідною йому. Усвідомлення означеного факту, дозволило дисертанту побачити та показати тісний зв'язок христологічної доктрини із ключовими запитами сучасності. Зокрема, Олег Леонідович зауважує на тому, що «аналіз генези христологічної доктрини є достатньо значущим для сьогодення, оскільки актуалізує дослідження філософської проблематики христологічних дискусій, які відображали не лише теологічні традиції християнських церков, а й їх еволюцію, спрямовану на використання духовного потенціалу з метою гармонізації міжцерковних і міжконфесійних відносин» (стр. 25), що, безумовно має велике значення для сьогодення.

Запропонована до захисту дисертація є актуальним, інноваційним, науковим дослідженням, в якому вперше у вітчизняній релігієзнавчій думці застосовується оригінальний підхід, який дозволив дисертанту виявити разом з основними етапами еволюції христологічної доктрини і їхній вплив на сучасні тенденції духовного розвитку у загальноцивілізаційному контексті.

Особливо необхідно відмітити в дисертації декілька важливих позитивних моментів. По-перше, наголошується на тому, що сучасні моделі христології в християнській теології доповнюють та поглиблюють різноманітні аспекти вчення про Ісуса Христа святоотцівської богословської спадщини зокрема та релігійної філософії загалом, як продукт теологічних трансформацій світоглядних запитів сучасних

богословів. Зокрема, дисертант наголошує на тому, що «в новітній час представники ліберально-протестантської школи екзегези модернізували христологію, приділяючи належну увагу термінологічному апарату й викладу новозавітних сюжетів на легкій для сприймання мові» (стр. 57). Запропоноване твердження дозволяє побачити та обґрунтувати історичний взаємозв'язок христологічних ідей, який продовжується і в сьогоденні, а, відтак, христологія є живим богослов'ям, яке має свої горизонти і в майбутньому. При цьому автор не лише вказує на елементи оновлень христологічних уявлень, але і піддає їх критичному аналізу (стр. 55 – 56).

По-друге, достатньо переконливо робиться акцент на розмежуванні методологічних підходів у класифікації новозавітних христологічних концепцій, учень апостольських мужів і ранньохристиянських релігійних рухів на онтологічний та функціональний. Аналіз означених методологічних підходів дозволив дисертанту дійти висновку про те, що функціонально-діяльнісний зміст моделей зводиться до репрезентації постаті Ісуса Христа як посередника між теоретичними уявленнями і Його сутністю. Відтак, автор вказує на складність визначення сутності Ісуса Христа, яка не може бути вичерпана в межах однієї моделі, більше того, дисертант слушно вказує на ще один важливий фактор у христології - розрізненість філософського світогляду, що спричиняє різні види христологічних моделей християнської теології. Перспективи аналізу цих процесів дисертант слушно визначає як важливе завдання для релігієзнавчої та історико-філософської науки (стр. 97).

По-третє, вагоме місце в дослідженні займає проблема трансформацій у сучасній христології. Здійснений фундаментальний аналіз праць провідних богословів та релігійних філософів сучасності дозволив дисертанту не лише констатувати наявність підстав для виділення в сучасній христології її православних, католицьких та протестантських особливостей, але і виділити основні підстави для наявних відмінностей між ними, які є не лише особливостями сучасного теологічного мислення, але і тісно пов'язані з історико-культурним підґрунтям їх становлення. Зокрема, здобутком автора є класифікація існуючих сучасних підходів у католицизмі на «висхідну» та «нисхідну» христології. Автор виділяє не лише характерні риси означених підходів, але і класифікує сучасних богословів відповідно до них (стр. 394).

На сторінках дисертації, автор показав значущість христологічної доктрини не лише для європейської цивілізації, але і для американського континенту в основоположних площинах людського буття – онтології, антропології, аксіології тощо, які далеко виходять за межі виключно релігійної віри та мають ґрунтовний вплив і на секулярну свідомість в тому рахунку. На це вказують чисельні фактори, а найголовніший із них – це те, що на основі христологічного вчення, як зауважує автор дисертації, вибудовуються глибинні модуси буття християнської духовності, яка є основою та дороговказом для духовності як такої.

Аналіз порушеного широкого кола проблем та напрямків християнської теології засвідчує глибоке та всебічне розуміння досліджуваної проблеми, ґрунтовне знання філософії та теології в їх історичній взаємодії, вміння автором творчо аналізувати складні проблеми становлення й розвитку християнських ідей, їх класифікувати та узагальнювати.

Однак, певні положення дисертації потребують уточнення. Зокрема,

1. Залишається не зовсім зрозумілою позиція автора щодо ролі і місця христологічної доктрини в можливості подолання поділів в християнстві. Зокрема, на сторінці 26 автор оптимістично стверджує, що дослідження христології християнських церков має вести до єднання на принципових положеннях христологічної доктрини (тобто вона має в собі об'єднавчий потенціал), а на сторінці 476 аналізуючи сучасний стан в Україні, зауважується, що християнські конфесії, замість об'єднання суспільств на духовній основі, навпаки роз'єднували українців. Та і текст дисертації більшою мірою вказує на те, що народам швидше притаманно адаптувати христологічну доктрину до власних соціокультурних уявлень (як приклад, чорна теологія).
2. В цілому вміло застосовуючи критичний аналіз, іноді автор уникає розкриття власної точки зору та припускається описовості. Зокрема, на стр. 299 зауважується, «позиція сучасних богословів зводиться до думки, що християнство через свої есхатологічно-універсальні домагання не могло уникнути дискусії з не менш універсальною претензією грецької філософії

щодо Логосу та сутності: тут йдеться не про самоекзистенцію, а про самопідтвердження християнства». На нашу думку, вислів «позиція сучасних богословів» занадто генералізований. Мається на увазі, що всі сучасні богослови єдині в такій оцінці? І чи дійсно єдиною причиною еллінізації християнства були його есхатологічно-універсальні домагання?

3. Аналіз бібліографії засвідчує, як нам видається, потребу ширшого використання сучасної релігійної періодики, що поглибило б розкриття особливостей місця та ролі христології не лише у теоретичному її осмисленні, але і у практичному втіленні, особливо на повсякденному рівні релігійної свідомості.
4. У роботі наявні стилістичні та орфографічні помилки.

В той же час слід зазначити, що озвучені зауваження не знижують в цілому позитивної оцінки дослідження. Дисертаційна робота на тему “Генеza христологічної доктрини у християнській теології” виконана вперше і поглиблює розвиток філософської науки, а сама вона є суттєвим внеском до системи релігієзнавства та богослов’я.

Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливу наукову проблему, яка полягає у концептуалізації особливостей генези та розгортання трансформаційних змін в розвитку христології в її конфесійних вимірах. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам, які висуваються до докторських дисертацій.

Вищенаведене дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота “Генеza христологічної доктрини у християнській теології”, представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук, відповідає вимогам “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з

Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016), і «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом МОН України № 40 від 12.01.2017, а її автор – Соколовський Олег Леонідович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, доцент,
Завідувач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії статистики,
обліку та аудиту

Т. В. Гаврилюк

